

ધોરણ-૪ના વિદ્યાર્થીઓની વાંચન સંબંધિત સમસ્યાઓનો અભ્યાસ

સારાંશ

પ્રસ્તુત ક્રિયાત્મક સંશોધનનો મુખ્ય હેતુ ધોરણ-૪માં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓની વાંચન સંબંધિત સમસ્યાઓનો અભ્યાસ કરવાનો હતો. જેમાં નગર પ્રાથમિક શિક્ષણ સમિતિ સંચાલિત શાળાના ધોરણ-૪ના કુલ ૩૦ વિદ્યાર્થીઓનો નમૂનામાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો. વિદ્યાર્થીઓની વાંચન સંબંધિત સમસ્યાઓના અભ્યાસ માટે જી.સી.ઇ.આર.ટી. દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલ માપદંડનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. પ્રાપ્ત માહિતીનું પૃથક્કરણ ટકાવારી અને ટી-કસોટીની મદદથી કરવામાં આવ્યું હતું. વાંચન સંદર્ભે ૨૧% વિદ્યાર્થીઓ સાદા શબ્દો, ૧૫ % વિદ્યાર્થીઓ કાના-માત્રાથી બનતા શબ્દો અને ૨૭% વિદ્યાર્થીઓ અનુસ્વર વાળા શબ્દો ઓળખી શકતા હતા. જ્યારે ફક્ત ૧૮% વિદ્યાર્થીઓ જ સાદા વાક્યો અને ૬% વિદ્યાર્થીઓ જ જોડાક્ષર વાળા વાક્યો વાંચી શકતા હતા જ્યારે ઉપચાર કાર્ય બાદ ૯% વિદ્યાર્થીઓ સાદા શબ્દો, ૨૧% વિદ્યાર્થીઓ કાના-માત્રાથી બનતા શબ્દો અને ૧૫ % વિદ્યાર્થીઓ અનુસ્વર વાળા શબ્દો ઓળખી શક્યા હતા. જ્યારે ૨૧% વિદ્યાર્થીઓ સાદા વાક્યો અને ૨૪% વિદ્યાર્થીઓ જોડાક્ષર વાળા વાક્યો વાંચી શક્યા હતા. ધોરણ-૪નાં વિદ્યાર્થીઓના નિદાન અને ઉપચાર તબક્કે પ્રાપ્ત ગુણાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળ્યો હતો એટલે કે ઉપચાર કાર્ય સાર્થક જોવા મળ્યું હતું.

મુખ્ય શબ્દો: ક્રિયાત્મક સંશોધન, પૃથક્કરણ, માપદંડ, અનુસ્વર, જોડાક્ષર વગેરે.

પ્રસ્તાવના

શિક્ષણ એ આજીવન ચાલતી પ્રક્રિયા છે. શિક્ષણ દ્વારા વ્યક્તિ વાંચતો થાય, સમજ કેળવે તેમજ અભિવ્યક્ત થાય તે જરૂરી છે. શિક્ષણની દ્વારા વ્યક્તિમાં વિવિધ મૂલ્યો વિકસાવી જીવન જીવવાની કળાના આવશ્યક કૌશલ્યો ખીલવી, સમાજનો ઉત્તમ નાગરિક બને તેવા ગુણોનું સિંચન કરવાનું છે. આ હેતુ પરિપૂર્ણ કરવા જી.સી.ઇ.આર.ટી. દ્વારા સમગ્ર ગુજરાતમાં વિવિધ તબક્કાઓમાં વાંચન, લેખન, ગણન અભિયાન શરૂ કરવામાં આવ્યું.

શાળામાં પૂર્વ પ્રાથમિક કક્ષાએ બાળકોમાં જોવા મળતી જિજ્ઞાસાવૃત્તિને કારણે તેઓ ઝડપથી શીખી શકે છે. વાંચન, લેખન, ગણનનો ઉદ્દેશ ધોરણ-૩ થી ૮ના તમામ વિદ્યાર્થીઓને ભાષા અને ગણિત જેવા મુખ્ય વિષયોમાં નિપૂણ બનાવવાનો છે. વર્ગખંડમાં અધ્યયન અધ્યાપન દરમિયાન વિદ્યાર્થીઓની ભાષા સંબંધિત દરેક પ્રકારની કચાશ જાણી તેને સુધારી કરી શકાય તે હેતુથી જી.સી.ઇ.આર.ટી. દ્વારા આ માટેનું સાહિત્ય મોડ્યુલ સ્વરૂપે તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે.

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં ધોરણ-૪નાં વિદ્યાર્થીઓની ભાષા સજ્જતા એટલે કે વાંચન સંબંધિત સમસ્યાઓનો ક્રિયાત્મક અભ્યાસ કરવાનો નમ્ર પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. અહીં વિદ્યાર્થીઓની નિદાન કસોટી દ્વારા ભાષાકીય કયાસ જાણવી, આ કયાસ દૂર કરવા વિવિધ પ્રયુક્તિઓ પ્રયોજવી અને આ પ્રયુક્તિઓની અજમાયશ બાદ તેમની શૈક્ષણિક સિધ્ધિનું માપન કરવામાં આવ્યું હતું.

સંશોધન સમસ્યા

ધોરણ-૪ના વિદ્યાર્થીઓની વાંચન સંબંધિત સમસ્યાઓનો અભ્યાસ

સંશોધનના હેતુઓ

૧. ધોરણ-૪નાં વિદ્યાર્થીઓની વાંચન સંબંધિત સમસ્યાઓની માહિતી મેળવવી.
૨. ધોરણ-૪નાં વિદ્યાર્થીઓના નિદાન અને ઉપચાર તબક્કે પ્રાપ્ત ગુણાંકોની તુલના કરવી.

સંશોધનની ઉત્કલ્પના

ઉપરોક્ત હેતુને આધારે પ્રસ્તુત સંશોધનમાં શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની રચના કરવામાં આવી હતી.

૧. ધોરણ-૪નાં વિદ્યાર્થીઓના નિદાન અને ઉપચાર તબક્કે પ્રાપ્ત સરાસરી પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે અર્થસૂચક તફાવત જોવા મળશે નહીં.

સંશોધનમાં સમાવિષ્ટ વ્યાપ વિશ્વ અને નમૂનો

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં નગર પ્રાથમિક શિક્ષણ સમિતિ, સુરત સંચાલિત પ્રાથમિક શાળાઓમાંના અભ્યાસ કરતા ધોરણ-૪નાં તમામ વિદ્યાર્થીઓનો પ્રસ્તુત સંશોધનના વ્યાપવિશ્વમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યા હતા.

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં નગર પ્રાથમિક શિક્ષણ સમિતિ, સુરત સંચાલિત શ્રી નિવાસ રામાનુજન પ્રાથમિક શાળાની પસંદગી સહેતુક રીતે કરી ધોરણ-૪માં અભ્યાસ કરતા તમામ ૩૦ વિદ્યાર્થીઓને નમૂના તરીકે પસંદ કરવામાં આવ્યા હતા.

સંશોધનનું ઉપકરણ

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં વિદ્યાર્થીઓની વાંચન સંબંધિત સમસ્યાઓ જાણવા માટે જી.સી.ઇ.આર.ટી. દ્વારા વાંચન માટે બનાવવામાં આવેલ માપદંડનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. જેમાં કુલ દસ વિધાનો પર વ્યક્તિગત રીતે દરેક વિદ્યાર્થીઓનું માપન કરવાનું હતું. જેમાં જોડાક્ષર, હસ્વર્ણ, દીર્ઘર્ણ, નાના શબ્દો, નાના વિધાનો, વાક્ય વાંચન તેમજ બે-ત્રણ લીટી વાળા ફકરાનું વાંચન કરાવવા સંબંધિત વિધાનો સમાવિષ્ટ હતાં. આ માપદંડ અંતર્ગત દરેક વિદ્યાર્થીની વાંચન સમસ્યા જાણી તેના માટે ૦ થી ૧૦ પ્રાપ્તાંક આપવામાં આવ્યા હતા.

સંશોધન પદ્ધતિ

વિવિધ સંશોધન પદ્ધતિઓ પૈકી પ્રસ્તુત સંશોધન પ્રાયોગિક પદ્ધતિથી હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું.

સંશોધન યોજના

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં “પૂર્વ કસોટી-ઉત્તર કસોટી એક જૂથ યોજના”નો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

ક્રિયાત્મક કાર્યક્રમનું અમલીકરણ

વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ જાણી સતત ત્રીસ દિવસ સુધી રોજ એક કલાક શિક્ષણકાર્ય કરાવવામાં આવ્યું હતું. જેમાં તેમને ચાર્ટ દ્વારા શબ્દોની ઓળખ, શબ્દોનો મહાવરો, જોડાક્ષરોની ઓળખ, મુક વાંચન, પુન:વાંચન, વાક્ય વાંચન અને ફકરા વાંચન દ્વારા વારંવાર નિયમિત પણે વાંચનનો મહાવરો આપવામાં આવ્યો હતો.

માહિતી એકત્રીકરણ

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં વિદ્યાર્થીઓની વાંચન સંબંધિત ભૂલો જાણવા દરેક વિદ્યાર્થીઓને વ્યક્તિગત રીતે પાઠ્યપુસ્તકમાંથી નિયત કરેલ વિષયવસ્તુનું વાંચન કરાવી તે અનુસાર ગુણાંક આપવામાં આવ્યા. ત્યારબાદ ત્રીસ દિવસ સુધી ઉપરોક્ત પદ્ધતિઓ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને શિક્ષણકાર્ય કરાવ્યા બાદ ફરીથી તે જ વિષયવસ્તુનું વાંચન કરાવી ગુણાંક આપવામાં આવ્યા હતા. ત્યારબાદ વિદ્યાર્થીઓના નિદાન કસોટી અને ઉપચાર કસોટીમાં પ્રાપ્ત પ્રાપ્તિઓનો તફાવત શોધી તેની સાર્થકતા તપાસવામાં આવી હતી.

પૃથક્કરણ પ્રવિધિ

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં વિદ્યાર્થીઓ પાસેથી માપદંડ આધારિત પ્રાપ્ત માહિતીના પૃથક્કરણ માટે ટકાવારી અને વિદ્યાર્થીઓના નિદાન અને ઉપચાર તબક્કે પ્રાપ્ત ગુણાંકોની તુલના કરવા માટે ટી-કસોટીનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

સંશોધનના તારણો

૧. વિદ્યાર્થીઓના નિદાન વખતે પ્રાપ્ત માહિતી મુજબ ૨૧% વિદ્યાર્થીઓ સાદા શબ્દો, ૧૫ % વિદ્યાર્થીઓ કાના-માત્રાથી બનતા શબ્દો અને ૨૭% વિદ્યાર્થીઓ અનુસ્વર વાળા શબ્દો ઓળખી શકતા હતા. જ્યારે ફક્ત ૧૮% વિદ્યાર્થીઓ જ સાદા વાક્યો અને ૬% વિદ્યાર્થીઓ જ જોડાક્ષર વાળા વાક્યો વાંચી શકતા હતા.

જ્યારે ઉપચાર કાર્ય બાદ ૯% વિદ્યાર્થીઓ સાદા શબ્દો, ૨૧% વિદ્યાર્થીઓ કાના-માત્રાથી બનતા શબ્દો અને ૧૫ % વિદ્યાર્થીઓ અનુસ્વર વાળા શબ્દો ઓળખી શકતા હતા. જ્યારે ૨૧% વિદ્યાર્થીઓ જ સાદા વાક્યો અને ૨૪% વિદ્યાર્થીઓ જોડાક્ષર વાળા વાક્યો વાંચી શકતા હતા.

૨. ધોરણ-૪નાં વિદ્યાર્થીઓના નિદાન કસોટી અને ઉપચાર કસોટીના આધારે પ્રાપ્ત સરાસરી પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે એટલે કે, વાંચન કૌશલ્ય સંદર્ભે નિદાન કસોટીના આધારે પ્રાપ્ત ક્યાસ ઉપચારની વિવિધ રીતો દ્વારા નિવારી વિદ્યાર્થીઓના વાંચન કૌશલ્યમાં નોંધપાત્ર સુધારો કરી શકાયો છે.

શૈક્ષણિક ફલિતાર્થો

ઉપરોક્ત તારણોના આધારે નીચે મુજબ શૈક્ષણિક ફલિતાર્થો સ્પષ્ટ કરી શકાય.

૧. પૂર્વ પ્રાથમિક તબક્કે વિદ્યાર્થીઓની ક્યાસ જાણી તેને સુધારવા પૂર્વ આયોજન હાથ ધરી શકાય.
૨. અભ્યાસક્રમ રચના વખતે જ આ બાબતો સવિશેષ ધ્યાને રાખી તેને અનુરૂપ પ્રવૃત્તિઓ ઉમેરી શકાય.
૩. શિક્ષકોને પહેલેથી જ આ સામાન્ય ભૂલોથી વાકેફ કરાવી શકાય જેથી તેઓ વર્ગખંડકાર્યમાં આ મુદ્દાઓનું પુનરાવર્તન કરાવી ભૂલો નિવારી શકે.
૪. ચોક્કસ પ્રકારની ભૂલો કરતાં વિદ્યાર્થીઓ માટે અલગથી અધ્યયનની સગવડ કરી શકાય.

સમાપન

માનવ વિકાસ થકી જ દેશનો વિકાસ થાય છે, માનવ વિકાસ માટે શિક્ષણ એક અનિવાર્ય સાધન છે. શિક્ષણ દ્વારા માનવ સ્વનો વિકાસ સાધી શકે છે. દરેક વ્યક્તિનો સર્વાંગીણ વિકાસ વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં જ એ માટે વાંચન, લેખન, ગણન કૌશલ્યનો વિકાસ પ્રાથમિક આવશ્યકતા છે. વિદ્યાર્થી બાલ્યાવસ્થામાં ઝડપથી શીખતો હોય છે તો ચાલો શિક્ષકો, વિદ્યાર્થીઓ, વાલીઓ અને આપણે સૌ આ ભગીરથ કાર્યમાં જોડાઈને દેશને વિકાસને પંથે લઈ જઈએ.

સંદર્ભ

- I. ઉચાટ, ડી.એ. (૨૦૦૫). શિક્ષણ અને સામાજિક વિજ્ઞાનોમાં સંશોધનનું પદ્ધતિશાસ્ત્ર. રાજકોટ : સાહિત્ય મુદ્રણાલય પ્રા.લિ.
- II. ઉચાટ, ડી.એ. (૨૦૦૫). ગુણાત્મક સંશોધન. રાજકોટ : સાહિત્ય મુદ્રણાલય પ્રા. લિ.
- III. પારેખ, બી. અને ત્રિવેદી, એમ. (૨૦૧૦). શિક્ષણમાં આંકડાશાસ્ત્ર. અમદાવાદ : યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ગુજરાત રાજ્ય.
- IV. શાહ, ડી.બી. (૨૦૧૨). શૈક્ષણિક સંશોધન. અમદાવાદ : પ્રમુખ પ્રકાશન.

ડૉ. રાજેશ આર. રાઠોડ

આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસર

આઇ. આઇ. ટી. ઇ.

ગાંધીનગર